

ÜLKELERİN ZENGİNLİKLERİ NASIL HESAPLANACAK?

Serdar DİNLER

Khas yaşam boyu eğitim merkezi

Tarım ekonomisinden, üretim ekonomisine; üretim ekonomisinden, bilgi ekonomisine geçişin yaşandığına tanık olduğumuz 20. yüzyılın ardından pek çok fırsat ve tehdidin aynı tepside sunulduğu 21. yüzyıldayız.

Mevcut tanımların sorgulandığı, içeriklerin değişime uğradığı ve yeni değerlerin ön plana çıktığı bu çağ aslında insanlık tarihinde bir geçiş döneminde olduğumuzun altını çiziyor. Günden güne dünyada internet kullanımı artıyor; bireyler bilgiye kolay ulaşır hale geliyor. Küreselleşmenin ve internetin yaygınlaşmasıyla dünya birbirine bağlanıyor, ulusal ve uluslararası boyutta problemlere farkındalık artıyor; kıyaslama, sorgulama, birlik olma gibi aktiviteler ağırlık kazanıyor. Bunların paralelinde insan hakları, çalışan hakları, cinsiyet eşitliği, hesap verebilirlik, sorumluluk, sürdürülebilir kalkınma ve bunun gibi değerlerin daha fazla sorgulandığı ve talep

edildiği ve tüm sektörlerce bu konulara yönelik çalışmaların yoğunlaştırıldığı bir döneme giriyoruz.

Teknoloji ve bilim hızla ilerlerken, dünyadaki büyümenin yüzde 70'inin gelişen pazarlarda, özellikle Hindistan ve Çin kaynaklı olması, uluslararası şirketlerin Ar-Ge bölümlerini dünyaya yayarak çok merkezli inovatif noktaların doğmasına sebep olması, batılı olmayan şirketlerin dünya liderliğine oynaması ve pek çok şirketin yeni üretim ve dağıtım kanalları keşfedip, yeni iş modellerine kanalize olmalarıyla 3 bin dolarlık arabalar, 300 dolarlık bilgisayarlar, 30 dolarlık cep telefonlarının üretilebilir hale geldiğini görüyoruz. Yenilikçi iş modelleri önce yüksek gelir grubundaki insanlar için ürün üretmek ve sonradan bunu kitlelere dağıtmak yerine, artık orta sınıf ya da piramitin tabanına oynayarak onların ihtiyaçlarına göre ürün/hizmet geliştirmeye de odaklanabiliyor. Kurumların yönetim biçimlerinin, stratejilerinin, kurum içi ve kurumlar arası dengenin yavaş yavaş değiştiğini gözlemliyoruz.

Tüm bu gelişmelerin ışığında insanlığı ve dünyamızı tehdit eden unsurlar da ciddi boyutlara turmanıyor. İklim değişikliği, nüfus artışı, yoksulluğun giderek artması, hastalıklar, doğal kaynak kıtlığı sebebiyle oluşacak savaşlar, çevre tahribatı, gıda güvenliği, terörizm gibi olgular için doğru analizler yapılmaz ve önlemler alınmaz ise bu yüzyıl karanlık çağın da habercisi olabilir.

Bu geçiş dönemi içinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki paydaşların büyük güç haline gelen şirketlerden daha fazla sorumluluk üstlenmesi ve bu yönde hareket etmeleri gerektiği beklentisi içinde olduklarını görüyoruz. Şirketlerin stratejilerini, iş modellerini belirlerken çevreye verdiği tahribatı asgariye indirmesi, çevre dostu teknoloji kullanmaları, buna yönelik ürün/hizmet geliştirmeleri, içinde faaliyet gösterdikleri topluma, bölgeye, ülkeye karşı duyarlı hareket etmeleri yatırımcıların, müşterilerin, çalışanların ve diğer paydaş gruplarının şirketi desteklemelerini sağlarken, şirketin uzun vadede rekabetçiliğini arttırmasına imkan veriyor. Bu ihtiyaç ve talep doğrultusunda 1990'lı yıllarda daha da belirginleşerek ortaya çıkan Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) bir adım daha öteye giderek şirketlerin ekonomik performansları yanında çevresel ve sosyal etkilerini de ölçümleyerek bunları raporlamalarını sağlıyor. Sosyal ve çevresel etki değerlendirmeleri için karbon salınımı gibi çeşitli göstergelerin kullanıldığı çevre, KSS ve/veya sürdürülebilirlik raporları; şirketlerin finansal raporları yanında yayınlanmaya başladı. Şirketler hakkında bir görüş edinmek için sadece ekonomik verilere bakmak kafi gelmiyor. Profesyonel resim için nasıl tripoda ihtiyaç duyuyorsak, şirketlerin tam bir resmini çekebilmek için de ekonomik göstergelerin yanında ikinci ve üçüncü destek olan çevresel ve sosyal göstergelerin de aynı şekilde analiz edilmesi gerekiyor.

Şirket yaptığı bu ölçümlerlerden sonra konumunu belirliyor, hedeflerini koyuyor ve bu hedeflere ulaşmak için izleyeceği politikalar üzerinde çalışıyor. Gelecekte bir şirketin finansal raporu ve KSS raporunu tek bir rapor olarak görme imkânımız olacak. KSS uluslararası boyutta kabul görürken ve üzerinde tartışmalar devam ederken, kavramın giderek zenginleştiğini gözlemliyoruz. Özel sektör dışında diğer kurumların da bu kavramı özel sektör

için teşvik etmenin ötesinde, kendi içinde içselleştirmeye başladığını görebiliyoruz. Özel sektör için ortaya çıkan KSS ve KSS ölçümlemesi aslında tüm kurum ve sektörlerin genel etki değerlendirmeleri için kullanılacakları bir yöntem. Bunun belki de uygulanabileceği önemli alanlardan biri hala evrensel yaşama standardı ölçümü olarak kabul gören Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) bir ülkenin bir yıl içerisinde ürettiği mal ve hizmetlerin toplamını ifade ediyor. Halbuki bir ülke için salt makroekonomik verilerin hesaplanması, o ülkedeki yaşam standardıyla arasındaki bağlantı çok büyük olmasına rağmen, ülkenin sosyal/çevresel fayda ve maliyetler hesaplanmadıkça, ülkenin sürdürülebilir kalkınma ve refahı hakkında yeterli bilgi veremiyor. Bu alanların gözardı edilmesi ülkenin refahını, toplumun mutluluk ölçütünü, beklentilerini, tatmin olma düzeyini içinde barındırmadığı gibi toplumun iyi bir resmini çekmekte başarısız kalıyor. Toplumun konumlandığı yeri, nereye gittiğini ve bu bağlamda hangi hedeflerin ve politikaların geliştirileceği hakkında yeterli bilgi vermiyor. Artık bu kavram, şirketlerin salt finansal raporlarının yeterli gelmemesi gibi, toplumun gelişim seviyesini göstermede yetersiz kalıyor.

Ekonomik, sosyal ve çevresel konular ile toplum arasındaki bağın kurulması, bu ölçümlerin yapılabilmesi için mevcut GSYİH, makroekonomik verileri net bir şekilde gösterirken aynı zamanda bu ekonomik verileri destekleyici diğer çoklu göstergelerin kullanılması gerekiyor.

Bu göstergelerin GSYİH yanında destekleyici olarak kullanılabilmesi ve farklı bir bakış açısı getirmesi için dünya çapında kabul gören, kullanımı basit ve uygulanabilir olmaları gerekiyor. Çevre, sağlık (çocuk ölümleri, doğurganlık, anne sağlığı, hastalıklar), cinsiyet eşitliği, yoksulluk, çalışma koşulları, gibi pek çok göstergelerin incelendiği 'İnsani Kalkınma Endeksi', 'Cinsiyete Bağlı Kalkınma Endeksi', 'Çevresel Sürdürülebilirlik Endeksi', 'Karbon Ayakizi', 'Mutlu Gezegen Endeksi' ve 'Binyıl Kalkınma Hedefleri' gibi girişimler GSYİH'yi destekler nitelikte ama hepsinin üzerinde ayrı ayrı çalışılması ve gerekli göstergelerin bir araya geldiği yeni bir hesaplama üzerinde durmak gerekiyor. Bu hesaplamalar makroekonomik verilerin gösterildiği gibi net ölçümlenebilir hale gelebilir mi veya GSYİH'yi destekleyici olarak niteliksel veriler nasıl kullanılabilir, şüphesiz bunun üzerinde durmak gerekiyor.

KSS için Küresel Raporlama Girişimi'nin uluslararası raporlama standardını oluşturması, yayınlanacak olan ISO 26000'in KSS için uluslararası standartları ortaya koyması, şirketler için KSS çerçevesini oluşturma hazırlığında iken; ülkelerin zenginliğinin bir göstergesi olarak hesaplanan GSYİH'nin de aynı şekilde yeniden kurgulanma sürecine girmesi gerekiyor. Toplumların refahını, mutluluğunu, çevreye yaptığı etkiyi de içine alacak hesaplama yöntemleri için birkaç yıldır çeşitli ülkeler, Avrupa Birliği ve uluslararası kuruluşlar farklı çalışmalar başlattı. Türkiye'nin de farklı paydaş grupları ve ortakları bir araya getirerek bu gelişmeleri yakından takip etmesi ve yöntem oluşturmada aktif rol almasını temenni ediyorum.

1990'lı yıllarda daha da belirginleşerek ortaya çıkan Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) şirketlerin ekonomik performansları yanında çevresel ve sosyal etkilerini de ölçümleyerek bunları raporlamalarını sağlıyor.